

Når det blir mer storm enn "stilla".

- 16.06.09. -

Dilemmaer og utfordringer i meklingsamtaler. Et foredrag om meklingsamtaler holdt på Bufetat, region nord's meklersamling i Tromsø 12. mai 2009

Stoffet til denne innledningen har jeg hentet fra min hovedoppgave om meklingsamtaler. Jeg arbeidet med den fra 2002 til 2004. Alt refererer seg til den gamle meklingsordningen, men jeg håper at det har relevans også i dag. Mitt forsett med arbeidet var å trene ned i meklingspraksis, og reflektere over handlingsgrunnlaget og dilemmaene som meklere står i.

Hovedoppgaven min er et lite forskningsprosjekt i meklingsamtaler der jeg intervjuet fire meklere om deres praksis. Jeg observerte flere meklingsamtaler og intervjuet et foreldrepar etter meklingsmøtene. Under arbeidet med oppgaven drev jeg selv med meklingsamtaler og familierådgivning og hadde på den måten en vekselvirkning mellom teori og praksis. I løpet av undersøkelsesprosessen fant jeg at intervjuene hadde sine begrensninger. Jeg kom på at jeg har et rikt materiale i egen praksis som jeg har en helt spesiell tilgang til fordi den er selvopplevd. Jeg begynte å skrive dagbok fra egen praksishverdag.

Ideen til å skrive dagbok fikk jeg da jeg var i ferd med å avslutte intervjurunden med meklere. Jeg hadde nylig hatt en samtale med et ungt samboerpar. Det var ikke en meklingsamtale, men allikevel... De ønsket å finne ut av forholdet til hverandre. Noe i samtalen uroet meg. Mannen som hittil hadde forholdt seg nokså taus i timene, hadde åpnet seg og fortalt at han følte seg usikker i mange sammenhenger. Dette var en uvanlig åpenhet fra hans side. Jeg utforsket ikke uttalelsen hans videre. Jeg viste ham i stedet noe av min egen sårbarhet. Hvorfor gjorde jeg det? Svarte jeg ham da ut fra min berørthet? Var det en måte å trøste ham på? Ønsket jeg å unngå og gjøre ham liten i hennes øyne, eller ville jeg ufarliggjøre usikkerheten hans? Ville samtalen ha endret karakter hvis jeg hadde brukt mer tid og rom til å utforske hans sjenanse og eventuelt kalt den angst? Jeg så for meg at det er i slike øyeblikk at samtalen blir til. Her hviler skjønnet. Det er forskjell på gode og dårlige praksishandlinger. Slike dilemmaer ønsket jeg å utforske for å forstå nærmere.

Forståelse og forståelse

Under arbeidet med oppgaven ble jeg opptatt av min egen forståelse og mitt eget handlingsgrunnlag. Jeg fant et uttrykk som passer godt på selve prosessen "overskridende gjenkjennelse". Gjenkjennelsen er forutsetningen for å forstå - det første skrittet på veien til ny forståelse. Mine kunnskaper, erfaringer profesjonelle som private, oppfatninger og fordommene er redskap til å forstå med. Både foreldrene og jeg er laget av det samme menneskelige stoffet. Jeg må finne en gjenklang hos meg selv. Men det er bare første skritt. Jeg må ikke la meg fange eller forføres av gjenkjennelsen til å tro at jeg har forstått for tidlig. Da ser jeg bare mitt eget. Uten en "overskridelse" blir det ingen ny forståelse. Jeg må åpne for det som er forskjellig og gjøre det forståelig i sin egen form. Filosofen Jacob Meløe sier at vi ikke kan forstå andre før vi har sett det de andre ser, og da må jeg se fra deres ståsted. Det er en utfordring. Mekleren tolker ut fra sin forforståelse i møtet med foreldrene i meklingsrommet. Slik blir forståelsen en bit mekler, en bit foreldre og en bit situasjon.

Under arbeidet med oppgaven fikk jeg ny innsikt i min egen "lukkethet". Min forståelse, mine erfaringer både private og profesjonelle har vært i veien for å finne ny forståelse. Som da jeg meklet foreldrene til en 13 år gammel jente. Jeg hadde snakket med dem da jenta var 4 år gammel. Den gangen ville faren også ha samvær med datteren. Mor hevdet at hun ikke trivdes hos far. Årene hadde gått, og jenta hadde bare truffet faren sin sporadisk, stort sett på fødsels- og andre merkedager. Mor mente at datteren ikke

trivdes hos ham, mens far hevdet at mor var overbeskyttende og vanskelig. Begge foreldrene hadde etablert seg med nye familier. Far hadde levd med tingenes tilstand til den nye bidragsordningen kom. Da kostet det ham 2000 kroner ekstra pr. måned at datteren ikke ville være hos ham. Han begjærte mekling. Mor hadde fortalt datteren at far ville treffe henne fordi han ikke ville betale så mye bidrag. Begge ønsket at jeg skulle snakke med datteren. Jeg tok saken opp i veiledning. Veilederen spurte etter min hensikt med å snakke med datteren. Jeg ble forvirret over spørsmålet, men svarte at jeg ville å bringe jentas perspektiv inn i meklingen på en måte som fikk foreldrene til å lytte til henne.

Neste time sa mor at datteren bare ville snakke med meg hvis mor også fikk være med. Jeg ble paff og lurte på hvordan jeg skulle takle det. Jeg hadde tenkt at jeg skulle snakke med jenta alene for å formidle til foreldrene sammen hva hun hadde sagt til meg. En samtale med mor og datter kunne lett bli mer av "samme sorten", nok en beskjed til far om at datteren ikke trivdes hos ham som far igjen ikke tok helt alvorlig. Jeg måtte tenke meg om. Så forsto jeg hva veilederen egentlig hadde spurt om. Jeg innså at jeg hadde tatt på meg et slags oppdrag med å få til samvær mellom far og datter. Det hadde ikke falt meg inn at det beste kanskje var at datteren ikke hadde samvær med far. Minnene om hvor fremmed jeg hadde følt meg hos mine besteforeldre, da jeg som sjenert 20-åring besøkte dem alene, dukket opp og økte min forståelse for jenta. Besteforeldrene mine bodde 50 mil unna, og vi var ikke ofte på besøk. Den gangen la jeg meg til å sove i en seng uten sengetøy, fordi jeg ikke torde å spørre bestemor hvor hun hadde sengetøyet. Det var kanskje ikke så rart at jenta følte seg fremmed hos far. Foreldrene virket forskjellige. De hadde helt forskjellig forhold til barneoppdragelse, grensesetting og bruk av "kjefting". Jeg kjente på en åpenhet i møte med datteren og kunne lytte til henne med mor til stede på en måte som gjorde at hun kunne føle seg hørt på sitt anliggende uten å komme i klem for foreldrene. Jeg kunne også formidle til datteren uten at hun følte seg illojal, hva far faktisk hadde sagt om henne; at han var glad i henne, syntes at hun var en flott jente, at han ikke ønsket å presse henne til samvær. Jeg kunne snakke med far på en måte som gjorde ham i stand til å ta datteren alvorlig, ikke bare tenke at det var mor som satte henne opp. Jeg husket hvordan en barnelege snakket med meg da jeg var hos ham med min eldste datter. Hun hadde lenge hatt vondt i magen, men jeg hadde tenkt: Det er "bare" sjalusi. Legen fikk meg, til å se at jeg måtte ta plagene på alvor, selv om jeg hadde rett. Det var "bare" var sjalusi. Det var noe med måten han sa det på uten at han sa det direkte, uten å kritisere meg som fikk meg til å forstå at sjalusi også er et fenomen som krever oppmerksomhet.

Idet mitt perspektiv åpnet seg, så jeg hvor låst min egen forståelse hadde vært. Når jeg brukte den nye forståelsen, så jeg noe annet og mer enn jeg hadde gjort tidligere. Også min verden hadde forandret seg litt. Vi bruker oss selv som utgangspunkt når vi skal forstå andre.

Også når det handler om teoretisk kunnskap gjelder den "overskridende gjenkjennelsen". Vi må begynne med å relatere kunnskapene til noe kjent, noe i oss. Så kommer overskridelsen. Kunnskapene må bli våre. Det er først med en innvendig forståelse at vi kan mekle på kunnskapene.

Sympati og antipati

Trine, en av meklerne mine kom med en interessant uttalelse. Hun sa at hun måtte se noe sympatisk ved foreldrene for at hun skulle klare å arbeide med dem. Hun nevnte et eksempel. Det var sak hvor far virket beskjeden og sympatisk, mens det var vanskeligere å få øye på noen sympatiske sider hos mor. Hun var "på hugget". Trine merket sin uvilje mot mor, og hun gjorde en ekstra anstrengelse for å få mor i tale. Hun ga henne mer rom i samtalen. Mor åpnet seg da og fortalte at hun tidligere hadde hatt et rusproblem. Hun hadde en voksen sønn i tillegg til den datteren som de meklet om. Han hadde vokst opp i skyggen av hennes rusbruk. Etter at hun hadde kommet seg ut av misbruket, hadde hun forstått hvor vanskelig sønnen hadde hatt det. Mor ville for enhver

pris beskytte datteren fra å lide samme skjebne. Med denne informasjonen ble det mulig for Trine å forholde seg til mor på en annen måte. Mor ble ikke så usympatisk lenger. Hun ble "forståelig" for henne.

Trine har rett, tenkte jeg. For at meklere skal kunne være til hjelp, må de ha sett noe av foreldrene som er forståelig. Foreldre må få rom til å vise så mye av seg selv og livet sitt at det blir mulig å forstå dem ut fra deres logikk. Mekleren må på en måte se mennesket i dem. Det kan være en utfordring i en del av meklings sakene.

Alle foreldre framstår ikke sympatiske. Hvis vi ser en av foreldrene som totalt usympatisk, er det vanskelig å mekle for dem. Men også en usympatisk person kan ha sympatiske trekk, gitt anledning til å vise det. Da er det lettere å mekle.

Hva slags informasjon får vi?

Et av meklings samtals dilemma er at mennesker i konflikt viser få sider av seg selv. Vi blir endimensjonale krigere. Den som kommer "væpnet til tennene", enten i angreps- eller forsvarsstilling, viser få sympatiske sider. Samtidig kan den som virker mest aggressiv, være den som føler seg svakest. Foreldre ønsker å vinne meklere for sin sak. De kan vinkle informasjonen slik at de selv kommer godt ut mens den andre tar seg dårlig ut. Noe springer oss i øynene, mens annet kan være vanskeligere å få øye på. Det er en utfordring å få krigerne av og foreldrene på banen.

Samme dag som mor skal til første meklings samtale har hun fått beskjed om at hennes far har fått kreft. Hun er i sjokk, men finner ikke rom for å snakke om dette i en atmosfære av fiendtlighet. Hun kommer i stedet "væpnet til tennene". Hun skal forsvare seg selv mot krenkelser. Hun vet at far ikke vil være nådig. De har vært både til mekling og i retten før. Far føler seg krenket inn i marginen. Systemet har i alle år vært på mors parti, men nå har gutten sagt at han vil flytte til far, og far har bestemt at sønnen skal få bo hos ham. Foreldrene har ikke snakket skikkelig sammen siden samlivsbruddet, bare kritisert og anklaget hverandre. Så skjer underet - ikke i den første, men mellom nest siste og siste meklings samtale. Da har mekler også hatt en samtale med dem hver for seg, og hun har sendt dem et brev med en oversikt over hva de vitterlig er enige om når det gjelder sønnen. Mor og far bestemmer seg for å samarbeide. Da først kan mor fortelle om faren hennes som har fått kreft, og hvor vanskelig det er. Hvor mange slike historier er det meklerne ikke får høre?

Jeg kommer på en sak der jeg hadde en samtale med mor og en med far før fellessamtalen. Bildet som jeg hadde dannet meg av far som straffende og saboterende, måtte kjempet lenge mot den levende faren slik han framsto i rommet. Fars sinne og frustrasjon ble forståelig når han fortalte om sine krenkelser, men det tok en stund før det trengte inn til meg. Mor hadde vært utro, og alle de andre visste at de skulle skilles før far fikk vite det. Jeg så også at far hadde lagt mye arbeid i å få samarbeidet til å fungere. Han hadde gjort mor tjenester og følte seg dårlig "lønnet". I fellestimene kunne vi snakke om misforståelser og klare opp i dem. De hadde en 13-årig datter som hadde spilt foreldrene opp mot hverandre. Hun hadde fortalt dem usannheter om hverandre som foreldrene ikke sjekket opp, i og med at de ikke snakket sammen. Mor brukte anledningen til å markere seg overfor far, noe hun ikke hadde gjort tidligere. Da ble det et mer reallt oppgjør. Foreldrene valgte å holde fast ved omsorgsløsningen de allerede praktiserte.

Mekleren – et menneske

I arbeidet med oppgaven kom meklere som menneske i fokus. At foreldre er sårbare og avhengige av måten vi tar dem imot på, sier seg selv. Men meklere har også en sårbarhet. Vi kan ikke vite med sikkerhet hvordan meklingen skal forløpe. Den er et samspill, og vi må bruke skjønnet. Vi har ikke forhåndsstandarder som vi kan stole blindt på, men heller noen tommelfingerregler som vi kan lene oss til, men ikke for hardt. Sårbarheten er en dimensjon som mangler i bildet av den faglige meklere. Den faglige

mekler vet og kan.

En av meklerne mine, Grete, strevde med fagligheten. Hun bebreidet seg selv at hun ikke hadde vært faglig nok, selv om foreldrene ble enige, og avtalen var god, og hun på forhånd hadde trodd at saken var uløselig. Grete hadde gått utenom reglene og latt foreldrene styre mer av meklingsprosessen enn reglene tillot. Hun hadde også svart far på hans spørsmål om hennes private liv. Det var toppen av ufaglighet, syntes hun.

I sin tid lærte jeg også at det skulle være et grunnleggende skille mellom det private og profesjonelle livet. Å nevne at en selv hadde et privatliv eller var et vanlig menneske var helt ufaglig. Historier fra det private livet hadde ingenting i en profesjonell sammenheng å gjøre. Å gi eller få en klem var ikke bra. Å motta gave/blomst fra klienter var et sikkert tegn på at du hadde gjort en dårlig jobb. Jeg fant en uttalelse fra Rousseau i en bok. Han skrev at kongen kunne være så hard mot sine undersåtter fordi han selv var sikker på aldri å bli en undersått. Ideen om å være av et annet slag – de som vet og de som ikke vet - kan gi en slags falsk trygghet. Den er farlig fordi den umenneskeliggjør de andre. Det er nettopp i menneskeligheten muligheten for gjenkjennelse og forståelse ligger. Den skarpe grensen mellom det private og det profesjonelle livet kan gi en slags beskyttelse mot sårbarheten i samtalen og en fastholdelse av illusjonen om den forutsigbare meklings samtalen. Men forestillingen om den usårlige mekleren med de sikre kunnskapene som har full kontroll på det som skjer i meklingsrommet, var for meg en lite hensiktsmessig forestilling å ha med seg ut i de levende meklings samtaler.

Jeg deltok på Brøset sitt jubileumsseminar i Trondheim i slutten av april i år. Der fremhevet brukerne nettopp den menneskelig dimensjonen hos terapeuten i tillegg til kunnskapsrikhet. Tidligere satt jeg likhetstegn mellom å være personlig og privat. Å fortelle historier fra mitt private liv betydde at jeg var privat. Nå kan det like godt handle om å være personlig, eller at jeg er meg selv som menneske. Å snakke om meg selv som mor; hvordan jeg kan føle det overfor egne barn eller ektefelle, huske episoder fra min barndom, er helt naturlig. Men jeg forteller det ikke som en avsløring av "hemmeligheter", slik at det blir betroelser som ikke kan fortelle videre. Det dreier seg om alminnelige livserfaringer som alle mennesker gjør mens livet leves. Når jeg trekker fram historier fra mitt liv, er det alltid som en gjenkjennelse. Noe av det foreldrene forteller berører meg i min erfaring. Hensikten med fortellingen er å hjelpe foreldrene til å belyse sine egne problemstillinger og alminneliggjøre deres problemer. Når mekleren kan kjenne igjen deres følelser, kan de føle seg litt mindre spesielle, litt mindre som tapere og litt mer som mulige problemløsere.

Jeg kan ikke si hvor mennesket slutter og mekleren begynner. Når jeg blir ivrig, insisterende, sint, usikker, handler det ikke bare om foreldrene, men også om meg – sterke/ svake sider, kunnskaper, erfaringer både privat og profesjonelt. Jeg er til stede som en hel person. Å være en dyktig mekler handler også om hvordan jeg markerer meg, setter grenser, temperament, kreativitet, evne til kontakt, sans for humor, selvhevdning, intellektuell kapasitet, sym- og antipatier - alt i skjønn forening mellom det naturgitte, og det som jeg har tilegnet meg. Ikke minst handler det om hvilket forhold jeg har til konflikthåndtering. Jeg unngår helst konflikter og prøver heller å fokusere på foreldre-barn-relasjonen, holde foreldrene på banen med fremtiden som tema. Jeg kan gå glipp av viktig informasjon. Meklere med et mer avslappet forhold til konflikt kan gå inn i den og utforske den nærmere.

I hovedoppgaven brukte jeg Gregers Werle i "Vildanden" som et grelt eksempel på en hjelper som ikke er bevisst egne motiver. Med sin "ideale fordring" ville Gregers hjelpe folk til et rikere og sannere liv. De skulle vokse ved å se sannheten i øynene. Dette kan være et edelt motiv, men i "Vildanden" var hjelperen mer styrt av relasjoner i egen barndom enn av de menneskene han skulle hjelpe. Gregers hadde vært en brikke i sine foreldres spill. Han hadde vært sin syke mors allierte mot den utro faren. Gregers fortsatte kampen mot faren som voksen og gjorde "den ideale fordring" til sitt korstog

mot løgn og svik. Ingen i familien Ekdal etterspurte sannheten. De levde godt med sine "livsløgnere". Sannheten adlet ikke Hjalmar Ekdal. Men Gregers ødela familien Ekdal med sin ærlighet og tok knekken på lille Hedvig. Den "ideale fordring" ble drevet fram og styrt av Gregers spøkelser. Gregers Werle er heldigvis et outrert eksempel på en hjelper og langt fra virkeligheten i dagens norske meklerkorps. Men det sier noe om betydningen av å være bevisst egne reaksjoner og mønstre.

Drøfte tanker og åpen refleksjon

Grete reflekterte sammen med sine kolleger over saken der hun syntes at hun hadde vært for lite faglig. Hun fortalte om hvordan hun hadde latt seg dupere, til og med om de private spørsmålene som hun svarte på. Det satt litt langt inne fordi hun syntes at hun hadde dummet seg kraftig ut. En av Gretes erfarne kolleger hadde hatt en enesamtale med den samme faren. Kollegaen ga uttrykk for forståelse og gjenkjenning i forhold til Gretes opplevelse. Det var noe med fars måte å være på som også fikk kollegaen til å ta seg litt ekstra sammen. Dette ble en hjelpsom kommentar for Grete. Hun ble oppmerksom på sin egen følelse av usikkerhet overfor ham og kunne reflektere over hvordan han fikk henne til å prøve å være "flink".

Det ble fruktbart å ta utgangspunkt i samspeillet og Gretes egen følelse for situasjonen. Hva reagerte hun på? Hvilken betydning la hun i det? Hva kalte det på i henne? Noe samspeillet av er unikt. Det handler om akkurat de to eller tre og den settingen de er i. Hvordan foreldrene er og deres måter å håndtere vanskelige situasjoner på, og hvordan mekleren er og meklerens måter. Det er ikke alltid lett å få øye på det som skjer. Jeg tar meg ikke ofte anledning til å reflektere over egne reaksjoner. Det er et sjeldent tema mellom kollegaer når vi drøfter en sak.

Hovedfaget mitt startet med et skrivekurs. Vi skulle skrive et essay om et faglig dilemma. Jeg valgte en foreldresamarbeidssak der jeg ikke var helt fornøyd med min egen håndtering. I avslutningen av essayskrivingen som faktisk nesten tok et helt skoleår, dukket et uventet spørsmål opp. Hvorfor hadde jeg ikke drøftet saken med mine kolleger? Jeg hadde bare lagt den fra meg, "glemt" den på en måte, blitt opptatt av andre saker. Jeg så plutselig hva den faglige dialogen betyr som kvalitetssikring av arbeidet, og ivaretagelse av min egen og kollegenes velvære, en slags sikring mot "utbrenthet".

Å få til en givende faglig diskusjon, er ikke enkelt. Jeg har kjent på kroppen hvor lett det er å føle seg dummet ut på fagmøter uten at noen i det hele tatt har hatt til hensikt dumme meg ut. Jeg vil så gjerne være flink, og det vil sikkert de andre også. Så kan vi sitte der og overbevise hverandre om hvor flinke vi er! Noen spørsmål får meg til å tenke: "Huff, at jeg ikke kan svare på det en gang! Det burde jeg jo ha spurt foreldrene om!" For meg er det viktig å bli hørt i mine spørsmål, og at oppmerksomheten i saken tar utgangspunkt der. For å si det med teologen Knud Ejler Løgstrup. "Jeg legger mitt liv i mine kollegers hender", og "de legger sine liv i mine hender", og vi er avhengige av hverandres mottagelse.

Av mine eksempler på dårlige teamdrøftelser peker en spesiell seg ut. Jeg hadde en sak med en 14-årig jente som hadde prøvd å ta livet av seg. I seg selv var dette en rystende, nærmest uhørt hendelse. Det gjorde ekstra sterkt inntrykk fordi jeg selv hadde en 14-åring hjemme. På sykehuset lå jenta i senga med moren ved siden av. Moren var skrekkslagen og opptatt av at hun var en elendig mor. Noen måtte hjelpe datteren hennes. Det slo meg at datteren nesten ble alene i denne vanskelige situasjonen. Moren hadde på en måte "abdisert". Jeg tok saken opp på fagmøtet. Mine kolleger var opptatt av at jeg måtte snakke med jenta og skape en allianse med henne. Det hadde jeg allerede hadde prøvd, men hun avviste meg. Jeg gikk nokså nedslått og "vanhjulpen" ut fra møtet og hadde fått et råd "tredd nedover hodet" som jeg ikke visste om jeg kunne følge. Mange år etterpå dukket 14-åringen opp på mitt kontor. Hun hadde i mellomtiden selv blitt mor og fått seg samboer. Hun ventet nå barn nummer to. Vi kjente hverandre

igjen, og jeg spurte henne: "Hva kunne jeg ha gjort annerledes for å nå fram til deg den gangen?" "Ingenting!", sa hun. "Jeg var så sint på alt og alle fordi jeg overlevde. Jeg ville ikke snakke med noen!" Akkurat det tenkte verken jeg eller mine rådgivere på. Nå i ettertid vet jeg at hennes foreldre kunne ha gjort mye annerledes. Jentas hjemmesituasjon var ganske trasig, selv om det ikke syntes utenfra. Med en åpnere teamdiskusjon kunne jeg kanskje ha taklet saken på en bedre måte.

I et av intervjuene med Grete fortalte hun at den viktigste forutsetningen for å utvikle seg og lære, var at det var åpenhet i arbeidsmiljøet for å snakke om det som var vanskelig, også det hun ikke fikk til. Tidligere arbeidet hun et sted hvor alle virket så sikre som om de taklet alt på strak arm. Der prøvde hun å "holde på masken" for ikke å røpe sin usikkerhet. På familievernkantoret var det lov til å være usikker og allikevel føle seg ansett som en verdifull medarbeider. Min erfaring er også at tryggheten i gruppa er basal. Men tryggheten blir ikke trygghet uten at det er lov til å være uenig. Erfaringene vi alle har fra praksis, er en kreativ mulighet. Vi kan assosiere til eksemplene som igjen gir grunnlag for nye assosiasjoner.

Å lede og strukturere en konfliktfylt meklingsamtale

Vi vet at foreldre er sårbare i meklings situasjonen. De har en krise i livet sitt og trenger hjelp. De er ubeskyttet og avhengige av måten vi tar dem imot på. I meklings samtalen må de gjøre seg sårbare i nærvær av den personen som kanskje har krenket og sviktet dem aller mest. De må gjennomføre samtalen fordi den er pålagt ved lov. Meklerens tilstedeværelse åpner for en dobbelt krenkelse. Den ene kan bli hørt på bekostning av den andre. Samtalen angår helt eksistensielle spørsmål - kontakten med egne barn og deres ve og vel. Her står virkelig det aller viktigste i livet på spill!

"Når konfliktene er sterke, er det nødvendig med en stram regi." Dette var alle meklerne enige om. Meklings samtalen må ikke bli en arena for nye krenkelser. Jeg observerte en meklings samtale og reflekterte over min egen måte å lede på. Jeg ville ha stoppet mor for å slippe far mer til. Jeg syns mor fikk en anledning til å tegne sitt bilde av far, men at far ikke fikk den samme anledningen - i alle fall ikke i den første samtalen. Samtidig så jeg at min egen litt mer "offensive" stil ikke bare var god. Når foreldre begynner med historier om hverandre, er jeg snar med å stoppe dem. Å bli stoppet og ikke få snakket ut når noe "brenner på tunga", kjennes ubehaglig. Det gir en følelse av å bli avvist. At den andres historie får stå uimotsagt, kan oppleves som at den andre blir trodd. Mine foreldre kan nok av og til gå fra meklings timen, og begge ha følelsen av at de ikke fikk slippe til med sin sak. Jeg har dårlig erfaring med å gå inn i "skittentøyvask". Det blir sjelden annet enn fortsatt skittkasting. Jeg tror at jeg har rett i at det vil være destruktivt å slippe konflikten løs. Men samtidig kan jeg gå glipp av informasjon. Det kan være viktige historier som ikke kommer fram hvis konflikten unnvikes når den ikke skal unnvikes. Det finnes mange måter å lede på. Jeg blir aktivert av konflikten. Den stresser meg, slik at jeg setter meg ytterst på stolen. I en slik stilling er det vanskelig å finne fram de lyttende ørene. Der er min svakhet. Den andre meklerens styrke var at hun lente seg tilbake, lyttet og forble rolig.

Det finnes mange måter å stoppe på. Jeg kan si noe om stoppingen innledningsvis, og at historier ikke nødvendigvis blir trodd på selv om de blir stående uimotsagt. Jeg kan spørre foreldrene om de opplever stoppingen min ubehagelig og beklage det. Jeg kan gjøre som Kim Insoo Berg på en video. "Let's come back to that" sa hun vennlig og kom aldri tilbake til det. Jeg kan utfordre foreldrene på om det er til nytte å gå videre på et spørsmål som kanskje ikke har noen relevans i det hele tatt. Jeg kan la den ene snakke til meg mens den andre lytter, og slik få formidlet seg til den andre. Å holde fokus på barnet, kan være den viktigste måten. Når foreldrene som foreldre er på banen, endrer samtalen karakter. Foreldrene som jeg intervjuet etter meklings samtalen sa at de ønsket hjelp til å unngå å bli sinte og anklagende. De ville forholde seg til hverandre på en ordentlig måte.

Det er en utfordring å styre meklingsamtalene på en god måte og unngå at de blir arenaer for nye krenkelser, men et forum for å tenke til beste for felles barn.

Balanse og nøytralitet

I meklingsamtalene må det være en balanse. En av grunnverdiene er nøytralitet i betydningen at begge foreldre skal føle seg hørt og forstått til barnas beste. Begge skal oppleve seg tatt på alvor i sin sak og se på mekleren som en hjelper. Samtidig kan mekleren fanges av balansen og ende som en balansekunstner. Da blir mekleren vag. Å svare på konkrete spørsmål kan oppfattes som å ta stilling i konflikten, og det kan være et sug i meklingsamtalen etter at mekleren skal ta parti, samtidig som det ikke er noen enkel sak å ta parti. Far ville ha støtte fra Grete på at hans holdninger til skolearbeid og friluftsliv var sunnest. Hvis Grete hadde gitt far rett, kunne mor ha fått følelsen av at Grete holdt med far. Da ble Grete på fars "parti" og mor opplevde henne ikke lenger som en hjelper. Selv ville jeg føle meg sårbar i "foreldrestolen" og være forsiktig med å åpne meg hvis jeg oppfattet at mekleren tok "parti" for den andre.

En av de andre meklerne sa at hun noen ganger kunne sitte igjen med en vond tvil. Hadde hun hadde vært for "tannløs" som mekler? Ble resultatet av meklingen godt, eller ble barnet slått ut med "badevannet"? Det gjaldt saker hvor hun lurte på om den ene av foreldrene ikke hadde "rent mel i posen", og den andre bare godtok – ikke sa imot. Mekleren hadde brukt skjønnet. Hvis hun hadde vært sikker, hadde det vært lett. Men det er alltid grader av tvil før grader av sikkerhet. De problematiske sakene ligger i grenselandet mellom å vite og ikke vite. Utgangspunktet for meklingen er at begge foreldre har barnas beste for øyet. Det er meklers ansvar hvilke tema som løftes fram. Hvis oppriktigheten ikke er til stede i meklingsamtalen, kan balansen være en ekstra utfordring. På den ene siden skal ingen lide overlast. På den andre siden skal den manglende oppriktigheten og "de skjulte motivene" på bordet. Med begge foreldre til stede kan vi fanges i balansen og nøytraliteten slik at vi blir "tannløse" og utydelige. Det kan være vanskelig å utfordre den uopriktige av foreldrene på bekostning av den andre. Vi kan ta feil. Alt kan ikke betraktes som jevnbyrdig heller. Det sies at en konflikt har to sider, men styrkeforholdet og bidraget til konflikten er sjelden likt. Det kan føles som et overtramp å snakke om dere når det egentlig er snakk om du. Her vet jeg at jeg selv har syndet mange ganger. Det er så lett å si dere som om det handler om en jevnbyrdig konflikt.

Å gi råd

Hvor tydelige skal meklere være om egne meninger som for eksempel beste samværsordninger, eller hvor mye skal meklere svare på direkte spørsmål, diskuteres i fagmiljøet. Vi i familievernnet er kanskje kjent for å være konturløse, vise for lite av egne oppfatninger. Kritikerne sier: "Folk føler ikke at de får noe igjen. De har behov for råd". Hittil har trenden vært at meklere skal være tilbakeholdne med å si hva de synes. I familievernnet har råd nærmest vært et "fy-ord". Mekleren skal være en slags igangsetter og tilrettelegger for at foreldrene skal finne fram til de løsningene som passer best for barna deres.

Å svare på konkrete spørsmål kan oppfattes som å ta stilling i konflikten. Ofte svarer jeg på andre måter i meklingsamtaler. Da handler det om at jeg skjeler et øyeblikk til "balansen". En far stilte meg her forleden spørsmålet om det ikke var best for barna med egne soverom. Mors leilighet hadde bare et soverom. I utgangspunktet var det et "uskyldig" spørsmål, men når rammen var en meklingsamtale, ble det ikke fullt så enkelt. Da ble det plutselig også et tema om å holde med den ene eller den andre.

Da jeg leste den amerikanske familieterapeuten Carl Withackers bok "Dancing with the Family" kom jeg over et interessant synspunkt på "gode råd". Han sa at å gi folk råd, er det samme som å kritisere dem. Da antydes det at noe kunne ha vært gjort annerledes/betere. Min far ga til beste sin erfaring etter et langt liv som advokat: "Folk ber om råd, men de vil bare ha de rådene som de liker". Det er en nyansesforskjell

mellom råd og egne meninger. Råd er mer påtrengende. Det kan ligge en dose moral og indignasjon i rådene. De antyder en enkel oppskrift på en komplisert problemstilling. Et råd har tyngde når det kommer fra en mekler.

Foreldre ønsker hjelp til å bestemme hva som er best for sine barn. Mekleren er ansvarlig for meklingsprosessen. Ved å gi råd blir mekleren tydelig, men det er en grensegang mot å bli ansvarliggjort utover meklerrollen. En av mine meklere var opptatt av at ansvarsforholdet mellom henne og foreldrene måtte avklares, at mekleren ikke skulle overta foreldrenes ansvar. Mekling dreier seg heller om å legge ansvaret der det hørte hjemme og hjelpe foreldrene til å ta ansvaret innover seg. Hvis ekspertene gir råd, kan noen foreldre tro at ekspertene også kan trylle, at det er mulig å legge fra seg ansvaret for barnas liv i ekspertens fang mens de fortsetter "krigen" som før.

Mekleren må bruke egne synspunkter med klokskap og omhu og være sikker på å ha godt nok informasjonsgrunnlag for de meningene, rådene de skal gi uttrykk for. En kollega av meg brukte "søster-testen". "Ville jeg ha utsatt min søster for dette?" Eller er dette noe jeg ville ha anvendt i eget liv, overfor egne barn? En annen snakket om "teften" eller intuisjonen. "Teften" handler om når mekleren lytter, når hun snakker, når og hvordan hun bruker egne erfaringer og synspunkter, gir råd. Teften er knyttet mot enkelttilfellet og vurderingen må være ny og åpen fra gang til gang. Det går ikke an å ha en oppskrift på forhånd. Råd, egne meninger kan være både åpnende og lukkende. Det samme kan regler om hva som er virkningsfullt meklerarbeid være. En regel om å gi råd kan være like begrensende som en regel om aldri å gi råd.

I etterpåklokskapens lys

Under arbeidet med oppgaven ble jeg bevisst hvor sterke premisser loven hadde lagt for hvordan jeg tenkte og handlet i meklingsrommet. Jeg har prøvd å gjøre en best mulig jobb innenfor lovens rammer og har vært mer opptatt av regelfortolkning enn hva som var mest tjenelig for formålet - å legge til rette for gode avtaler for barna. Hva loven sa, ble diskutert på møte etter møte. Det var et "must" at foreldrene skulle møte sammen. Å ha foreldrene hver for seg skulle bare skje i unntakstilfeller med alvorlig vold og redde mødre. Dette ble prediket med stor tyngde både fra fylkesmannen og kursholdere de første årene etter at den meklingsordningen trådte i kraft. Alt annet enn å ha foreldrene sammen, var "fy - fy". En av mine meklere begynte å ha foreldrene hver for seg i de vanskelige barnelovsmeklingene. Vi stusset og kollegene hennes protesterte. Var det lov? Hun lanserte ideen på fylkesmannens meklersamling. Det tok ikke lang tid før alle meklerne i mitt arbeid prøvde det samme i de vanskelige sakene. Vi hadde vel sett at det var fornuftig, men ikke tillatt oss selv å gjøre det på grunn av loven. Nå spørres det etter samtaler med barn i mekling. Den som bare leser forskrift om mekling etter ekteskaps- og barneloven, ville bli overrasket hvis vi hadde mange samtaler med barn.

I etterpåklokskapens lys tenker jeg at vi kanskje var for lydige, og at vi i vår lydighet var med på å undergrave vår virksomhet og ta fra oss selv verktøy. Vi har latt forvalterrollen i for stor grad legge grensene for vår tilnærming til den intrikate og utfordrende virksomheten som meklerjobben kan være. Jeg har et bestemt inntrykk av at meklingsordningen ikke bare oppfattes som positiv av folk flest og samarbeidspartnere. Kanskje vi i framtiden skal være mer frimodige og forholde oss mer til lovens hensikt enn til dens bokstav?

Dagny Rygh Foredrag på Bufetat, region nords meklersamling i Tromsø 12. mai 2009